

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРІВ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Т. О. Зінчук, д. е. н., професор,

В. Є. Данкевич, к. е. н., докторант

Житомирський національний агроекологічний університет

Досліджено роль та значення суб'єктів малого господарювання у аграрному секторі економіки. Обґрунтовано необхідність і можливість запровадження в Україні європейського підходу до оцінки розмірів суб'єктів господарювання у сільському господарстві, що ґрунтується на економічному параметрі стандартного випуску продукції (Standard Output).

Постановка проблеми. Проникнення малого підприємництва до соціально-економічної системи країни є необхідною передумовою переходу національної економіки до ринкового типу, розвитку інноваційної діяльності, вирішення проблем зайнятості та підвищення рівня життя населення. Постійний розвиток конкурентного середовища, невід'ємною складовою якого є мале підприємництво, є запорукою економічного зростання держави, раціонального й ефективного використання наявного ресурсного потенціалу [4]. Особливо роль малого підприємництва є важливою на сільських територіях, які наразі перебувають у депресивному стані.

Враховуючи вищезазначене значної актуальності за нинішніх умов розвитку національної економіки набуває формування державної та регіональної регуляторної політики у забезпеченні успішного функціонування сфери малого бізнесу. Водночас, на думку багатьох вітчизняних науковців та практиків, у нашій країні й досі немає

системи наукових досліджень, адаптованих до діяльності малого бізнесу як на рівні підприємств і бізнес-процесів, так і на рівні оцінки підприємницького середовища в цілому [2, с. 173]. Відсутні ефективні механізми визначення розмірів суб'єктів малого господарювання з метою їх державної підтримки згідно визначеного на державному рівні євроінтеграційного вектора розвитку вітчизняного аграрного сектора економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні проблемам функціонування малого бізнесу та визначенням критеріїв, за якими підприємства можна класифікувати як малі, присвятили свої розробки: В. К. Збарський, П. К. Канінський [3], Ю.М. Лопатинський [6], М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк [7], І.В. Прокопа [8, 9] та інші. Разом з тим, подальшого дослідження потребують слідуючі питання: вивчення особливостей, місця й ролі малих форм господарювання та особистих селянських господарств на селі; їх класифікації як на законодавчому рівні, так і в різних літературних джерелах; оптимізація їх діяльності відповідно до практики розвинутих країн. Наукові напрацювання вчених засвідчують, що окремі проблеми розвитку вітчизняних малих підприємств пов'язані з недосконалим механізмом їх класифікації, обліку та визначенням їх розміру. В Україні відсутній консолідований підхід до виокремлення малих суб'єктів господарювання у сільському господарстві. Зазначена проблема особливо актуальна для особистих селянських та сімейних фермерських господарств, які виробляють вагомую частку продовольства.

Метою дослідження є узагальнення європейського досвіду визначення розмірів суб'єктів малого господарювання, що дозволить виявити й використати його переваги в процесі розробки та імплементації національної політики сільського розвитку. У процесі дослідження здійснено теоретико-методологічні узагальнення з використанням таких методів: абстрактно-логічного, аналізу і синтезу, порівняння, статистичного; застосовано графічний та табличний прийоми. В основу методології дослідження покладено системний метод наукового пізнання економічних явищ та процесів.

Виклад основного матеріалу. Досвід країн-членів ЄС засвідчує, що кількісні критерії виокремлення суб'єктів малого та середнього підприємництва не є стандартними для різних країн. Водночас намітилися певні загальні критерії визначення підприємств малого і середнього бізнесу: всі підприємства поділяються на малі, середні та великі; до малих підприємств відносять, як правило, підприємства з чисельністю зайнятих 50-100 чол., обсяг виробництва

до 10 млн євро. При цьому окремо виділяються мікропідприємства – з чисельністю зайнятих 10–20 чол.; до середніх відносяться підприємства з чисельністю зайнятих від 100 до 500 чол. та обсягом виробництва до 50 млн євро [10, с. 2]. Слід також відмітити, що поряд із кількісними критеріями в країнах-членах ЄС застосовуються і якісні: особисте управління підприємством його власником; галузева приналежність; географічне розташування; стадія розвитку підприємництва тощо.

За підрахунками Світового Банку, налічується більш ніж 50 різноманітних критеріїв віднесення суб'єктів господарської діяльності до суб'єктів малого підприємництва. Наприклад, Комісією Європейського Союзу було запропоновано систему критеріїв виокремлення суб'єктів малого підприємництва, яка включає: чисельність зайнятих працівників (не повинна перевищувати 100 чол.); розмір власних основних коштів (повинен бути менше 75 млн євро); частка більш крупної компанії в уставному капіталі фірми (не має перевищувати одну третину) [13, с. 3]. Обраний Україною євроінтеграційний вектор розвитку визначає необхідність формулювання нових завдань для малого підприємництва, адаптації національної державної політики щодо розвитку малого підприємництва відповідно до основних положень та принципів регіональної політики в країнах-членах ЄС.

Відповідно до вітчизняного законодавства суб'єктами малого підприємництва визначені юридичні особи та фізичні особи-підприємці, у яких середня кількість працівників не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якого виду діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 млн євро. Даний поділ в цілому відповідає законодавству Європейського Союзу, але він не відповідає потребам регулювання розвитку сільського господарства [9, с. 59]. Тому в ЄС використовується інший підхід до класифікації виробників сільськогосподарської продукції за розмірами господарювання, в тому числі й поділу їх на малі, середні та великі, який ґрунтується на економічному параметрі стандартного випуску (Standard Output) або стандартної продукції, що не враховує субсидій.

Необхідність класифікації суб'єктів малого бізнесу обумовлена їх значною кількістю та їх роллю в економіці кожної країни. В країнах-членах ЄС налічується понад 20 мільйонів підприємств малого та середнього бізнесу, які дають більше половини загального обороту і доданої вартості. Число зайнятого населення в малому бізнесі Європи становить близько 70 %. Найбільша кількість малих підприємств створено в торгівлі,

будівництві та харчовій промисловості. Малий бізнес в Європі стимулює розвиток конкуренції, спонукає великі компанії впроваджувати нові технології та поліпшувати ефективність виробництва [12, с. 5]. Враховуючи вищезазначене, в рамках Євросоюзу здійснюється політика підтримки малого підприємництва, головна мета якої – збалансування інтересів держави і бізнесу, забезпечення оптимальних умов для підприємницької діяльності, сприяння розвитку кооперації товаровиробників, збільшення конкурентоспроможності малого бізнесу.

Відповідно класифікації «Standard Output» в країнах-членах ЄС економічний розмір суб'єкта господарювання залежить від: 1) структури та рівня виробництва продукції у певному господарстві (площі окремих видів продукції та поголів'я різних видів худоби); 2) місця розташування господарства в окремому регіоні (FADN) [9, с. 60]. Визначений на підставі «Standard Output» економічний розмір підприємства означає можливу вартість продукції, яку виробник здатний отримувати, оперуючи наявним потенціалом і ведучи діяльність у певному регіоні. Економічний розмір господарства не враховує вартості доплат і податків. При визначенні економічної величини господарства не береться до уваги й дохід від діяльності, іншої, ніж сільськогосподарська, навіть якщо вона безпосередньо пов'язана з сільським господарством.

Відносно розвитку малого та середнього підприємництва урядові структури ЄС проводять зважену державну політику, яка враховує галузеві та регіональні особливості розвитку та функціонування цього сегменту економіки. Головними цілями підтримки малого бізнесу в країнах-членах ЄС є зміцнення єдиного внутрішнього ринку, інтернаціоналізація підприємницької діяльності на рівні окремих її суб'єктів шляхом залучення підприємств до електронної комерції, активізація процесів створення та впровадження інновацій, спрощення процедур для створення нових підприємницьких структур та сільськогосподарських кооперативів.

Використання економічного параметру стандартного випуску, або стандартної продукції «Standard Output» в країнах-членах ЄС дозволяє оптимізувати дотаційну політику та сприяє підвищенню ролі суб'єктів малого підприємництва в умовах їх кооперації. Для України актуальним є використання європейського підходу до поділу виробників сільськогосподарської продукції на малі, середні та великі, за якого до групи малих потрапляють особисті селянські та сімейні фермерські господарства. Зазначені дії сприятимуть підвищенню ефективності діяльності суб'єктів малого господарювання, нарощенню

виробництва сільськогосподарської продукції, об'єднанню товаровиробників у кооперативи.

Список використаних джерел

1. Загальні тенденції розвитку фермерських господарств в Україні // Київ : НДІ «Укراгропромпродуктивність», 2016. – 56 с.
2. Збарський В. К. Теоретичні аспекти підприємництва / В. К. Збарський, П. К. Канінський // Вісн. ШНАУ. Серія «Фінанси і кредит». – 2009. – № 1. – С. 171–177.
3. Збарський В. К. Розвиток дрібнотоварного сектору сільських поселень України: монографія / В. К. Збарський. – К.: НАЦ. ІАЕ, 2011. – 654 с.
4. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-p>.
5. Концепція розвитку сільських територій: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 995-р від 23 вересня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>
6. Лопатинський Ю. М. Базис інституційної трансформації аграрного сектора / Ю. М. Лопатинський // Вісн. ОНУ ім. І.І. Мечникова. – 2013. – Вип. 2/1, т. 18. – С. 8–11.
7. Малік М. Й. Інституціоналізація аграрного підприємництва: трансформація та ефективність / М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2010. – № 7. – С. 132–139.
8. Прокопа І. В. Господарська діяльність в аграрному секторі у контексті сільського розвитку / І. В. Прокопа // Трансформація сільського господарства і села. Ювілейний зб. наук. статей.. Львів.: ЛНАУ – 2010. – С.134–143.
9. Прокопа І. В. Ідентифікація малих виробників сільськогосподарської продукції: європейський досвід для України / І. В. Прокопа, І. М. Демчак // Економіка сільського господарства. – 2017. – №1. – С. 58–71.
10. European Structural and Investment Fund Strategy 2014–2020 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://swlep.co.uk/docs/1>.
11. Europe 2020 targets [Electronic resource]. – Mode of access <http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index>
12. New perspectives for EU rural development [Electronic resource]. – Mode of access: <http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev>
13. Rural development 2014–2020 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/cap-towards-2020/rdp-programming-2014-2020>.